

Asia: VN/27681/2025

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain kehittämistarpeiden arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne arviomuistion luvusta 5 (Valvontalain 1 luku Yleiset säännökset)

Muistiliitto katsoo, että lain soveltamisalan epäselvyydet ovat merkittävä riski erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien, kuten muistisairaiden henkilöiden, oikeusturvan ja palvelujen yhdenvertaisuuden kannalta.

Muistiliitto pitää perusteltuna tukipalvelujen rekisteröintimenettelyn keventämistä, mutta samalla korostaa, että valvonnan tulee säilyä riittävänä. Erityisesti pienet toimijat tarvitsevat selkeää ja kevyttä menettelyä, joka ei muodostu esteeksi palvelutuotannolle. Muistiliitto korostaa, että kotona asuvat muistisairaajat henkilöt ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa, ja tarvitsevat kotihoidon lisäksi runsaasti eri tukipalveluita. Tukipalvelut (esim. asiointi-, saattaja- ja arjen tuki) ovat monesti muistisairaiden kotona asumisen keskeinen edellytys. Muistisairautta sairastavilla ei ole välttämättä kykyä arvioida palvelun laatua tai tuoda esiin havaitsemiaan epäkohtia. Tämän vuoksi riittävä ja tarkoituksenmukaisesti kohdennettu valvonta on välttämätöntä asiakkaiden turvallisuuden, oikeuksien toteutumisen ja palvelujen yhdenvertaisen laadun turvaamiseksi.

Muistiliiton näkemyksen mukaan perhehoidon valvonnan riittävyys on turvattava. Perhehoitoa toteutetaan myös ikääntyneiden muistisairautta sairastavien hoitomuotona. Perhehoito on silloin usein pitkäkestoista ja tapahtuu perhehoitajan yksityiskodissa, mikä lisää valvonnan haasteita, mutta ei vähennä sen tarvetta.

Arviomuistiossa todetaan, että valvontaviranomaiset ovat pitäneet oikeustilaa epäselvänä turva-
auttamispalveluiden valvonnan ja rekisteröinnin osalta. Muistiliitto pitää tärkeänä, että turva-
auttamispalvelujen sääntely ja valvonta selkeytetään kiireellisesti. Muistisairaiden henkilöiden
turvallisuus perustuu usein juuri teknologisiin turvaratkaisuihin, ja nykyinen epäselvä oikeustila on
merkittävä asiakasturvallisuusriski. Muistiliitto viittaa arviomuistiossa mainittuihin eduskunnan
apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuihin, joissa on kiirehditty valvontavastuun tarkentamista
viipymättä.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 6 (Valvontalain 2 luku Palveluntuottajaa ja toimintaa koskevat edellytykset)

Muistiliitto pitää tärkeänä, että palveluntuottajien yleiset edellytykset ja laatuvaatimukset ovat selkeät ja yhdenmukaiset. Henkilöstöä koskevassa sääntelyssä tulisi aiempaa vahvemmin huomioida muistisairauksien erityispiirteet. Henkilöstön osaaminen muistisairauksista, kohtaamisesta ja turvallisuudesta on keskeinen laadun tekijä. Esimerkiksi riittävä koulutus asiakkaan kohtaamisesta, kommunikaation eri keinoista, ja itsemääräämisoikeuden edistämisestä olisi merkittävää muistisairautta sairastavan asiakkaan hyvän hoidon kannalta.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 7 (Valvontalain 3 luku Palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröinti)

Julkisen tietopalvelun kehittäminen ja käyttöönotto olisi tärkeä toteuttaa, jotta asiakkaiden ja potilaiden sekä heidän läheistensä tiedonsaanti helpottuisi. Tietopalvelun toteutuksessa tulee huomioida saavutettavuus ja selkokieliisyys.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 8 (Valvontalain 4 luku Omavalvonta)

Muistiliitto pitää omavalvonnan vahvistamista lähtökohtaisesti myönteisenä ja tärkeänä keinona parantaa palvelujen laatua ja turvallisuutta.

Muistiliitto korostaa kuitenkin, että omavalvonnassa keskeisintä on sen ennakoiva luonne. Erityisesti etenevää muistisairautta sairastavien henkilöiden näkökulmasta ennakkollinen valvonta on merkittävin ja vaikuttavin valvonnan muoto. Muistisairauden edetessä henkilön kyky tunnistaa, arvioida ja tuoda esiin palveluihin liittyviä epäkohtia heikkenee olennaisesti.

Muistisairautta sairastavien ja heidän läheistensä tulee voida luottaa siihen, että sosiaali- ja terveyspalvelut ovat lähtökohtaisesti laadukkaita, turvallisia sekä ammattitaitoisesti ja lainmukaisesti toteutettuja. Käytännössä asiakkailla ja läheisillä ei useinkaan ole riittäviä voimavaroja, tietoa tai aikaa reagoida jo tapahtuneisiin virheisiin tai laiminlyönteihin.

Muistiliitto pitää siksi tärkeänä, että omavalvontaa kehitetään nimenomaan ennakoivana, systemaattisena ja riskiperusteisena toimintana, joka tunnistaa ja ehkäisee epäkohtia jo ennalta. Muistiliitto viittaa arviomuistiossa todettuun siitä, että hyvinvointialueiden näkökulmasta kyse on omavalvontaohjelman toimeenpanon valvonnasta. Omavalvontasuunnitelmien toteuttaminen käytännön tasolla ja osana jokapäiväistä toimintaa on tärkeintä, ei ohjelman tai suunnitelman laatiminen sellaisenaan.

Muistion mukaan ilmoitusvelvollisuuden toteutumisessa on edelleen puutteita, mikä heikentää omavalvonnan vaikuttavuutta ja asiakasturvallisuuden varmistamista. Henkilöstön ilmoitusvelvollisuuden toteutumista tulisi vahvistaa valtakunnallisen koulutuksen ja ohjauksen keinoin.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 9 (Valvontalain 5 luku Viranomaisvalvonta)

Muistiliitto katsoo, että viranomaisvalvonnan tulee olla riittävän resursoitua, jotta omavalvontaa pystytään toteuttamaan lain edellyttämällä tavalla. Valvonnan tulee olla ennakoivaa ja riskiperusteista siten, että erityistä huomiota kiinnitetään haavoittuvassa asemassa oleviin asiakasryhmiin.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 10 (Valvontalain 7 luku Erinäiset säännökset)

(Ei kommenttia tähän).

Kommenttinne arviomuistion luvusta 11 (Valvontalain 8 luku Voimaantulo)

Muistiliitto katsoo, että julkisten toimijoiden pitkät siirtymäajat voivat viivästyttää valvonnan yhdenmukaistumista ja asiakasturvallisuuden paranemista. Asiakkaan näkökulmasta ei ole merkityksellistä, onko palveluntuottaja yksityinen esimerkiksi ostopalvelusopimuksen perusteella tai itse hyvinvointialue julkisena toimijana. Sen sijaan tärkeää on saada tarpeen mukaisia palveluita oikea-aikaisesti. Eroavuudet valvontakäytännöissä ja valvontalain voimaantulossa eivät ole asiakkaiden hyvän hoidon kannalta perusteltuja.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 12 (Erinäiset kysymykset)

Muistiliitto pitää asiakas- ja potilasturvallisuuden kehittämisen ja suunnittelutehtäviä tärkeänä. Niiden toteuttaminen ja riittävät resurssit tulee turvata. Viranomaiskentä vastuualueiden tulee olla selkeitä ja välttää päällekkäisyyttä.

Muistiliitto korostaa valmiuden ja varautumisen merkitystä erityisesti muistisairaiden henkilöiden näkökulmasta, koska he ovat myös kriisitilanteissa erityisen haavoittuvassa asemassa. Hyvinvointialueilla olisi mahdollisuus tässä tehtävässä toteuttaa yhteistyötä myös potilasjärjestöjen ja alueellisten potilasyhdistysten kanssa.

Muut kommenttinne arviomuistiosta

Muistiliitto pitää tärkeänä, että arviomuistiossa arvioidaan ja tuodaan esille lain kehittämistarpeita. Ikääntyneen väestön määrän kasvaessa voimakkaasti, kasvaa tulevaisuudessa myös muistisairautta sairastavien määrä. Muistiliitto korostaa, että muistisairaajat henkilöt ovat yksi suurimmista sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttäjäryhmistä, heidän toimintakykynsä heikkeneminen lisää valvonnan merkitystä, ja palveluketjujen pirstaleisuus korostaa sääntelyn selkeyden tarvetta.

Elomaa Sari
Muistiliitto ry